

УДК 336.762(100)

*О. М. Згурська,**д. е. н., доцент кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,  
Державний університет телекомунікацій, м. Київ**ORCID ID: 0000-0003-3878-3007**Т. В. Сьомкіна,**д. е. н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,  
Державний університет телекомунікацій, м. Київ**ORCID ID: 0000-0003-2852-2989**І. В. Гужавіна,**к. е. н., професор кафедри підприємництва, торгівлі та біржової діяльності,  
Державний університет телекомунікацій, м. Київ**ORCID ID: 0000-0003-2852-2989*

DOI: 10.32702/2306-6814.2020.24.5

# ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ТRENДИ РОЗВИТКУ СВІТОВОЇ БІРЖОВОЇ ТОРГІВЛІ

*О. Zgurska,**Doctor of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship,  
Trade and Exchange Activities, State University of Telecommunications, Kiev**T. Somkina,**Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Entrepreneurship,  
Trade and Exchange Activities, State University of Telecommunications, Kiev**I. Huzhavina,**PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Entrepreneurship,  
Trade and Exchange Activities, State University of Telecommunications, Kiev*

## FUNDAMENTAL TRENDS OF WORLD EXCHANGE TRADE DEVELOPMENT

**Статтю присвячено дослідженню питань важливості та інтенсивності розвитку світової біржової торгівлі з врахуванням процесів надстрімкого розвитку інформаційних технологій і, як наслідок, зміни окремих підходів до організації біржових торгів. Розглянуто та проаналізовано основні тенденції процесів капіталізації біржової торгівлі за період 1975—2015 років. Розкрито питання генезису, особливостей діяльності та сучасного стану бірж світової капіталізації. На основі статистичного аналізу визначено світових лідерів біржової діяльності та рівень середньоденного обороту на світовому ринку акцій. Наголошено на ключовому тренді розвитку світових товарних бірж, основою якого є динамічне розширення на постійній основі біржових операцій, що базуються на строкових угодах. Ідентифіковано ключову роль електронних комунікаційних мереж, які дозволяють здійснювати операції на фондовому і товарному ринках без посередників, що значно скорочує час та витрати інвесторів та підвищує ліквідність світового біржового ринку.**

**The article is devoted to the study of the importance and intensity of the world exchange trade development, taking into account the processes of rapid information technology development and, consequently, changes in certain approaches to the exchange trading organization. There has been considered and analyzed the main trends and features of the exchange trade capitalization processes for the period 1975—2015. In the article have been considered issues of genesis, evolutionary development features and current state of world capitalization exchanges. Based on statistical analysis there has been determined the world leaders of exchange activity and the level of average daily turnover on the world stock market. There have been emphasized on the key trends in the world commodity exchanges development the basis of which is the dynamic exchange transactions**

*expansion based on futures on a regular basis. In the research has been noted that an important trend of the exchange trade development is its globalization and informatization. The logical consequence of such processes is the achievement of the world's giants' highest turnover which were formed by merging (merging or acquiring) several small exchange trade institutions. There have been noted that the high liquidity of the world stock market is provided by the efficiency of its organizational and management mechanism. There have been identified the main role of electronic communication networks which allow to implement operations in the stock and commodity markets without intermediaries which significantly reduces investors' time and costs and increases the global stock market liquidity. The international exchange institutions expansion is a logical and reasonable continuation of globalization and monopolization, the consequence of which today is the complication and expansion of the exchange operations range, as well as a significant increase in the exchange market competition. In the article has been concluded that exchange activity is an extremely important and integral component of organized trade in world markets, where the national exchange market is gradually becoming an integral part of the international exchange community.*

*Ключові слова: біржа, біржова торгівля, біржова діяльність, капіталізація біржової торгівлі, інструменти біржового ринку.*

*Key words: exchange, exchange trade, exchange activity, exchange trade capitalization, exchange market instruments.*

## **ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ**

Біржова діяльність провідних країн світу знаходиться на етапі глобальних трансформаційних змін, що пов'язані з інтенсифікацією інноваційних процесів усіх сфер суспільного життя. Спектр використання інструментів та методів ринку біржі із року в рік охоплює все більше учасників економічних відносин: від суб'єктів господарювання до державних інститутів, включаючи трейдерів, інвестиційні компанії та фінансові установи. На сьогодні світові біржі є потужними центрами ціноутворення, які являють собою перспективну сферу інвестування капіталів та трансферу фінансово-товарних потоків. Такі біржові інструменти, як деривативи на сьогодні є одним з основних джерел розміщення капіталів, наряду з такими традиційними інвестиційними інструментами, як цінні папери та боргові зобов'язання. Водночас домінуючими інструментами біржовому ринку є фінансові деривативи, базовим активом яких є інструменти фондового ринку, а також інструменти міжнародного валютного ринку.

## **АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ, В ЯКИХ ЗАПОЧАТКОВАНО РОЗВ'ЯЗАННЯ ДАНОЇ ПРОБЛЕМИ І НА ЯКІ СПИРАЄТЬСЯ АВТОР, ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ ОЗНАЧЕНА СТАТТЯ**

Теоретико-практичним питанням організації та розвитку біржової торгівлі, аналізу інструментально-методичної основи присвячені праці відомих вчених-економістів, а саме: Ю.А. Дяченка, М.О. Солодкого, В.О. Яворської, І.М. Вавдійчука, О.В. Шимко, Т. Саприкіної, В.В. Апопій та інших.

Проте, зважаючи на важливість та інтенсивність розвитку біржової торгівлі, а також враховуючи на-

явність важкопрогнозованого впливу ризиків на її становлення та розвиток, потребує більш глибоко наукового дослідження питання інтенсивного розвитку світової біржової торгівлі з врахуванням процесів надстрімкого розвитку інформаційних технологій і, як наслідок, зміни окремих підходів до організації біржових торгів.

## **МЕТА СТАТТІ**

Метою статті є поглиблений аналіз основних світових трендів розвитку біржової торгівлі.

## **ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБГРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ**

Світовий біржовий обіг досягнув масштабних розмірів: щоденні потоки ділових операцій вимірюються трильйонами доларів США. Кількість біржових угод у рік нараховує 25 млрд [2]. Біржова індустрія у сфері торгівлі фінансовими інструментами зростає динамічними темпами починаючи з 70-х років минулого століття, що пояснюється домінуванням спекулятивного капіталу. Фондові індекси, цінні папери та відсоткові ставки в структурі світової біржової торгівлі складають близько 70% глобального біржового ринку.

Варто зазначити особливо швидкі темпи нарощення біржового обігу агропродовольчих товарів в останні роки. Так, у 2019 р. кількість біржових угод, укладених у світі щодо агропродовольчої продукції, збільшилась порівняно з 2011 р. у 3,2 рази при навіть дещо зменшенні загальної їх кількості [5, с. 105] (рис. 1).

Свідченням високого рівня активності біржової діяльності в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні є аналіз в географічній локації біржової торгівлі.

У цьому регіоні функціонує найбільша кількість бірж світового значення — 28, а також більше третини укладених угод в цілому на біржовому ринку світу (при тому, що в Європі, де зародився біржовий рух, таких бірж та укладених на них угод у 2 рази менше) припадає на цей

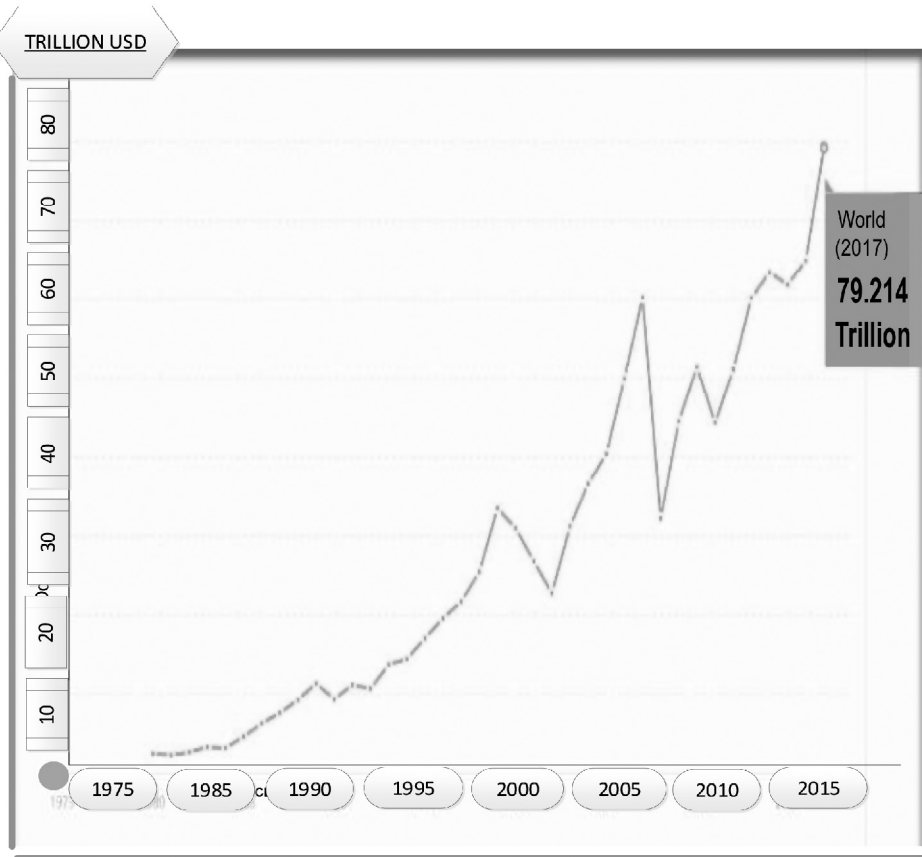
територіальний сегмент. Станом на сьогодні другорядні позиції участі у процесі біржової торгівлі за вказаними кількісними ознаками займає Азія та Північна Америка. Загальна капіталізація всіх публічних компаній за підсумками 2019 року склала \$ 80,2 трлн (дані World Bank). Станом на червень 2018 року цей показник зріс до \$ 89 трлн [1].

Особливості діяльності Нью-Йоркської фондової біржі полягають, передусім, у її приналежності разом з Euronext найбільшому біржовому холдингу — Intercontinental Exchange (ICE). Капіталізація ринку NYSE на червень 2019 р. становить понад \$ 25 трлн, що більше сукупної капіталізації бірж Європейського ринку. В котирувальному листі знаходяться 2 292 компанії, щоденний оборот ринку акцій становить приблизно \$ 1,5 трлн.

У 1971 р. National Association of Securities Dealers Automated Quotation (NASDAQ) став своєрідним інноваційним проривом на ринках капіталу, потенційним послідовником електронної торгівлі. Прагнення Конгресу США до систематизації торгівлі, стала поштовхом для створення NASDAQ, яка на сьогодні є другою за розмірами біржою в світі. Капіталізація торгових компаній становить понад \$ 11 трлн, де 3 004 емітентів знаходяться в листингу. Середній щоденний оборот NASDAQ на червень 2019 р. знаходиться на рівні \$ 1,4 трлн [2].

У результаті об'єднання двох найбільших бірж Японії (Осакській біржі цінних паперів та Токійської фондової біржі) утворилася третя за величиною торгова площадка в світі — Japan Exchange Group. Офіційною датою відкриття JPX є 1 січня 2013 року, але Токійська і Осакський біржі почали функціонувати ще в 1878 р. Капіталізація ринку на червень 2019 р. становить понад \$ 6 трлн. Лістинг налічує 3 628 компаній, а обсяги торгів в середньому фіксуються на рівні \$ 0,5 трлн.

Найбільша торговельна платформа континентального Китаю Shanghai Stock Exchange почала торги в 1860-ті роки XX ст. SSE є некомерційною організацією, управління якою здійснюється Комісією з регулювання цінних паперів Китаю. Відмінною рисою біржі є торгівля двома типами акцій, перший з яких торгується за юані і доступний всім інвесторам, водночас як другий — номінований (в доларах США), що на початковому етапі був доступний лише для нерезидентів. З моменту знят-



**Основні тенденції розвитку біржової торгівлі:**  
 глобалізація та монополізація,  
 експансія на основі лібералізації національної економіки,  
 Ускладнення та розширення кола біржових операцій,  
 Посилення конкуренції,  
 зміна форм біржових товарів та трансформація товарних бірж  
 у біржові фінансові інститути,  
 інтернет-трейдинг.

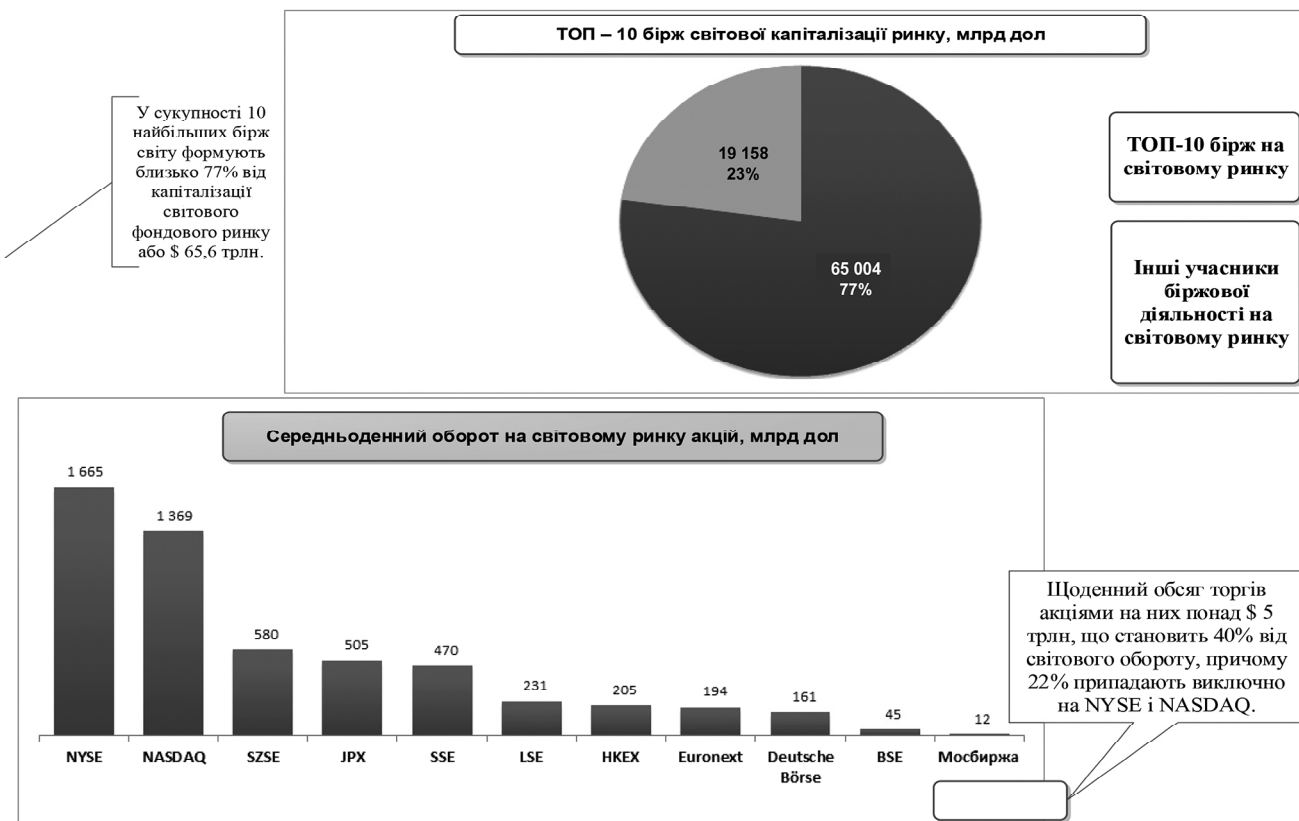
**Рис. 1. Тенденції процесів капіталізації біржової торгівлі за період 1975—2015 років**

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [2; 5].

тя вищезгаданих обмежень (2014 рік) капіталізація ринку зросла майже в 2 рази до \$ 4,5 трлн, обороти за 4 роки зросли до рівня \$ 470 млрд [2].

Найбільша біржа Європи Euronext, становлення та діяльність якої направлена на активні злиття та поглинання. Біржу було створено в 2000 р. у результаті злиття Паризької, Брюссельської та найстарішої в світі Амстердамської біржі. Пізніше до них приєдналася Лісабонська фондова біржа. Через 4 роки в 2006 р об'єднана платформа перейшла під контроль NYSE Group, утворивши NYSE Euronext. У 2013 році NYSE Euronext році була викуплена холдингом ICE, сформувавши найбільшу глобальну торговельну площадку. Euronext було виділено в окрему компанію, капіталізація ринку якої становить \$ 4,3 трлн, щоденний оборот — \$ 200 млрд [7].

Історія Лондонської фондової біржі бере свій початок з 1698 року з кав'ярні Jonathan's Coffee House, а саме при об'єктивних обставинах випуску детального списку ринкових цін під назвою "Курс біржі та інші речі". У той час активно торгували сіллю, вугіллям і папером.



**Рис. 2. Світові лідери біржової діяльності та рівень середньоденного обороту на світовому ринку акцій, млрд дол.**

Джерело: побудовано авторами на основі джерела [3—7].

В наші дні London Stock Exchange Group (LSE) являється однією з найбільш інтернаціональних майданчиків за рахунок великого обсягу депозитарних розписок в зверненні. За кількістю компаній в котирувальному листі біржа переважає Euronext у 2 рази при практично однаковій капіталізації (рис 2).

Так, із результатів статистичного аналізу, відображеного на рисунку 2, можна беззаперечно стверджувати, що лідируючу позицію займає Нью-Йоркська фондова біржа (New York Stock Exchange (NYSE) — США).

На другій позиції розмістилася Національна асоціація дилерів з цінних паперів зі своїми автоматизованими котируваннями (National Association of Securities Dealers Automated Quotation (NASDAQ) — США). На третьому місці рейтингу знаходиться Японська фондова біржа (Japan Exchange Group (JPX) — Японія). Далі рейтинг формують такі біржі (у порядку зниження середньоденного обороту): 4 місце — Shanghai Stock Exchange (SSE) — Китай; 5 місце — Euronext — Європейський Союз; 6 місце — London Stock Exchange (LSE) — Великобританія; 7 місце — Hong Kong Stock Exchange (HKEX) — Китай; 8 місце — Shenzhen Stock Exchange (SZSE) — Китай; 9 місце — Deutsche Borse — Німеччина; 10 місце — Bombay Stock Exchange (BSE) — Індія. Варто відмітити, що дана десятка лідерів займає частку в світовій капіталізації фондового ринку розміром у 77% [7].

Біржова група Deutsche Borse посідає дев'яте місце у рейтингу найбільших бірж світу. У 1585 році результатом прийнятого рішення торговців стандартизувати обмінні курси для різних валют, які використовувались на тери-

торії Німеччини, утворюється Франкфуртська біржа — один з ключових активів Deutsche Borse. Крім того, до складу групи входять біржа Eurex, що спеціалізується на торгівлі похідними фінансовими інструментами, а також розрахунково-клірингова організація Clearstream. Відмінними рисами Deutsche Borse є найменший котирувальний лист серед найбільших бірж (всього 509 найменувань) і досить низькі середньоденні обороти.

Бомбейська фондова біржа зародилася в 1850-их роках в Хорніман-Серкл в Бомбеї (Мумбаї). Внаслідок постійного збільшення кількості брокерів в 1874 р. було створено біржу на Далай-стріт, де на сьогодні розміщується BSE Ltd — перша в історії біржа в Азії, офіційна дата заснування якої — 1875 р [5].

Попри ранній старт, BSE програв своїм китайським і японським конкурентам за такими показниками, як капіталізація (\$ 2,1 трлн) і рівень товарообороту (\$ 45 млрд). При цьому кількість компаній у лістингу налічує 2 663 найменувань, що займає п'яте місце в світовому рейтингу біржових торгів.

Отже, ключовим трендом розвитку світових товарних бірж є динамічне розширення на постійній основі біржових операцій, що базуються на строкових угодах. Це, передусім, опційні угоди в їх різних формах та операції з біржовими індексами. Роль біржі з часом змінюється внаслідок стрімкого розвитку форм біржового товару в системі товарно-економічних відносин. Біржа все більше втрачає зв'язок з реальним сектором економіки і стає закладом ігрового типу, бо функціонування біржі зводиться до гри у "відгадування чисельного значення біржового індексу" [3].

Використання інфокомунікативної та інформаційної основи (інтернет-трейдинг, інтернет-депозитарій, роздрібний інтернет-ринок, брокерські інтернет-послуги) у біржовій і позабіржовій торгівлі диктують сучасні тренди розвитку в режимі реального часу (он-лайн). Електронні комунікаційні мережі дозволяють здійснювати операції на фондовому і товарному ринках без посередників, що значно скорочує час та витрати інвесторів та підвищує ліквідність ринків.

### ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ.

Висока ліквідність біржового світового ринку забезпечується ефективністю роботи його організаційно-управлінського механізму. Біржі та розвинені біржові інструменти, структура біржової діяльності, зокрема клірингові установи забезпечують гарантію виконання біржових угод. Таким чином, учасники біржових торгів звільняються від різного роду ризиків, які можуть виникнути у процесі діяльності певного окремого контрагента. Саме ці характеристики пояснюють велику привабливість біржового ринку.

Аналіз еволюційного розвитку світових учасників біржових торгів засвідчив про функціонування форвардної та ф'ючерсної форм торгівлі. Однією з сучасних тенденцій розвитку товарних бірж є зміна їх ролі і перехід у фінансові інститути. Важливою тенденцією розвитку біржової торгівлі є її глобалізація та інформатизація. Логічним наслідком таких процесів є досягнення найвищих показників оборотів світових гігантів, які утворилися шляхом об'єднання (злиття чи поглинання) декількох дрібних інститутів біржової торгівлі.

Таким чином, тенденції розвитку світової торгівлі є наслідком глобалізаційних та монополізаційних процесів міжнародної економіки. Міжнародна експансія біржових інститутів — логічне та обгрунтоване продовження глобалізації та монополізації, наслідком якої є на сьогоднішній день ускладнення та розширення кола біржових операцій, а також значне посилення конкуренції на ринку біржової діяльності.

Отже, біржова діяльність — це надзвичайно важлива та невід'ємна складова організованої торгівлі на світових ринках, на яких національний біржовий ринок поступово стає невід'ємною частиною міжнародної біржової спільноти.

#### Література:

1. Вавдійчук І.М. Сучасний стан та тенденції розвитку біржової торгівлі в Україні. Електронне наукове фахове видання "Глобальні та національні проблеми економіки". 2017. № 15 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/36.pdf>
2. Дяченко Ю.А. Сучасний стан та особливості функціонування світового біржового ринку. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. 2017. Вип. 23. С. 51—54. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2017/23-1-2017/13.pdf> (дата звернення: 22.02.2018).
3. Саприкіна Т.А. Біржова торгівля як інструмент забезпечення лібералізації ринку електроенергії. Моло-

дий вчений. 2015. № 2 (17) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/123.pdf>

4. Солодкий М.О. Проблеми та напрями розвитку біржового товарного ринку в Україні Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка". 2017. № 10 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5814>

5. Солодкий М.О., Яворська В.О. Оцінка стану світового біржового ринку деривативів. Біржовий ринок: проблеми функціонування та тенденції інноваційного розвитку: монографія. К.: ЦП "КОМПРИНТ", 2013. Розд.2, підрозд. 2.3. С. 101—118.

6. Шимко О.В. Біржова торгівля в Україні: проблеми становлення та розвитку. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер.: Економіка. 2009. Вип. 12. С. 437—443 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa\\_2009\\_12\\_55](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2009_12_55)

7. Яворська В.О. Тенденція розвитку вітчизняної біржової торгівлі товарними деривативами на сільськогосподарську продукцію. Моніторинг біржового ринку. 2014. № 1. С. 16—17 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr\\_2014\\_1\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr_2014_1_14)

#### References:

1. Vavdiichuk, I.M. (2017), "Current state and trends of exchange trade development in Ukraine", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, vol. 15, available at: <http://global-national.in.ua/archive/15-2017/36.pdf> (Accessed 16 Nov 2020).
2. Dyachenko, Yu.A. (2017), "Current state and features of the world stock market", *Naukovyy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu*, vol. 23, pp. 51—54.
3. Saprykina, T.A. (2015), "Exchange trade as a instrument to ensure the electricity market liberalization", *Molodyi vchenyi*, vol. 2 (17), available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/2/123.pdf> (Accessed 06 Dec 2020).
4. Solodkyi, M.O. (2017), "Problems and development directions of the exchange commodity market in Ukraine", *Efektivna ekonomika*, vol. 10, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5814> (Accessed 26 Nov 2020).
5. Solodkyi, M.O. and Yavorskaya, V.O. (2013), "Assessment of the state of the world derivatives stock market", *Birzhovyy rynek: problemy funktsionuvannya ta tendentsiyi innovatsiynoho rozvytku* [Exchange market: problems of functioning and tendencies of innovative development], *Tsentr polihrafiyi "KOMPRYNТ"*, Kyiv, Ukraine.
6. Shymko, O.V. (2009), "Exchange trade in Ukraine: formation and development problems", *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Ser.: *Ekonomika*, vol. 12. pp. 437—443, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa\\_2009\\_12\\_55](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoa_2009_12_55) (Accessed 30 Nov 2020).
7. Javorska, V.O. (2014), "Development tendencies of national exchange trade of derivatives for agricultural products", *Monitorynh birzhovoho rynku*, vol. 1, pp. 16-17, available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr\\_2014\\_1\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/mbr_2014_1_14) (Accessed 30 Nov 2020).

*Стаття надійшла до редакції 07.12.2020 р.*